

ምዕራፍ ሰባት

ሥነግጥም

የምዕራፉ ዓላማዎች፣ ተማሪዎች ከዚህ ትምህርት በኋላ፡-

- የሥነግጥምን ምንነት በቃልና በጽሑፍ ታስረዳላችሁ፤
- በግጥም ውስጥ ቃላት የሚኖራቸውን እማራያዊም ሆነ ፍካሬያዊ ፍች ለይታችሁ ታሳያላችሁ፤
- በድምጽ መጥበቅና መላላት ምክንያት የሚፈጠሩ የፍች ለውጦችን ለይታችሁ ታስረዳላችሁ፤
- ከመገናኛ ብዙሃን ልዩ ልዩ የሥነጽሑፍ ሥራዎችን አዳምጣችሁ የተረዳችሁትን ትገልጻላችሁ፤
- የልዩ ልዩ ግጥሞችን መልእክት በራሳችሁ አገላለጽ በቃልና በጽሑፍ ታስረዳላችሁ፤
- የዘይቤዎችን ምንነት ታብራራላችሁ፤
- ከግጥም ውስጥ የዘይቤ ዓይነቶችን ለይታችሁ ታወጣላችሁ፤
- የቅኔዎችን ምስጢር ፈትታችሁ ታሳያላችሁ፤
- አጭር ግጥም ትጽፋላችሁ።

ቅድመ ንባብ ጥያቄዎች

1. ግጥም ከሌሎች የሥነጽሑፍ ዘሮች የበለጠ ስሜታችንን የማማለል አቅም የሚኖረው ለምን ይመስላችኋል? በምክንያት የተደገፈ ማብራሪያ ስጡ።
2. በተረትና በአፋዊ ግጥም ውስጥ ጊዜ፣ ሰማይ፣ ምድር፣ ዛፍ የመሳሰሉ ሌላ ሰው ያልሆኑ ረቂቅና ግዑዝ ነገሮች እንደሰው አፍ አውጥተው ሲያወሩ ስትሰሙ ምን ስሜት ይፈጠርባችኋል? ምን የሚባለው የዘይቤ ዓይነትስ ትዝ ይላችኋል? ለዚህ ማስረጃ የሚሆኑ ምሳሌዎችን አቅርቡ።
3. ቀጥሎ የቀረበውን ግጥም ርዕስ ስታነቡ ከግዑዝና ረቂቅ ነገሮች ንግግር ጋር የተያያዘ ምን ሐሳብ መጣላችሁ?
4. ከግጥሙ ርዕስ በመነሳት ግጥሙ ስለምን ሊናገር እንደፈለገ ገምቱ።

ዓለምና ጊዜ

እኔም አቶ ጊዜ ከጥንት ዝምሬ፤
 ለፍጥረት ታዛቢ ሆኜ በመኖሬ፤
 እጅግ በረዘመው በራቀው መንገዴ፤
 ቸኩዬ በፍጥነት ሳልፍ እንደልማዴ፤
 መቼም አይቀርና አይቶ መመልከት፤
 ትልቅ ግቢ አይቼ ባለብዙ ቤት፤
 ከደጅ ሲተራመስ ሰው ከቤት ተርፎ፤
 ይመስል ነበረ ንብ ያለበት ቀፎ።።
 ያጥሮቹ አሠራር የግቢውም መድመቅ፤
 የቤቶቹም ብዛት በጣም የሚደነቅ፤
 እንደዚህ ግቢውን ሠርቶ ያሳመረ፤

© Moe, FDR
 Not to be republished

ማን ይሆን? አልኩና ከዚህ የሰፈረ፤
 ደንቆኝ ስመለከት በጣም ተገርሜ፤
 ሰው አገኘሁና አልኩት በል ወንድሜ፤
 የዚህ የውብ ግቢ ባለቤቱ ማነው?
 ያባት ያያቱ ርስት ያንድ ከበርቴ ነው፤
 ርስቱም ዘላለም አለ ሳይነካ፤
 ብሎ መለሰልኝ ኮርቶ እየተመካ።

ብዙ ትውልድ አልፎ ለትውልድ ደርሼ፤
 ደግሞ በዚያው መንገድ መጣሁ ተመልሼ።።
 ከዚያ ካጥር ግቢ ከዚያ ሁሉ ቤት፤
 ከቁመቱ ርዝመት ከጎኑ ስፋት፤
 አንድ ድንጋይ እንኳ ጠፍቶ ምልክት፤
 ያ ያየሁት ሁሉ እንዳልነበር ሆኖ፤
 ከግቢው ቦታ ላይ አየሁ ትልቅ መስኖ።
 የለመለመበት አንድ ትልቅ ጨፌ፤
 ተመለከትሁና ልሄድ ስል አልፌ፤
 አንድ ትልቅ ዛፍ ሥር ተጠግቶ ጥላ፤
 አንድ እረኛ አገኘሁ ከብቶች ሣር ሲያበላ።
 እንደዚህ ያለ ሣር የበቀለበት፤
 ከመቼ ወዲህ ነው? ብዬ ጠየቅሁት።
 እሱም ቁጭ እንዳለ ቀና ብሎ አይቶኝ፤
 ዘላለም ለከብቶች ግጦሽ የሚገኝ፤
 ከዚሁ መስኖ ነው ሲል መለሰልኝ።

ብዙ ትውልድ አልፎ ለትውልድ ደርሼ፤
 ደግሞ በዚያው መንገድ መጣሁ ተመልሼ።።
 መስኖውም ጠፋና ጨፌነቱ ቀርቶ፤
 ከመስኩ ቦታ ላይ ከተማ ተሰርቶ፤

© MOE, FDR
 Not to be republished

የቤቱ መበርከት የመንገዱ ማማር፤
 የከተማው ጥዳት የግንቡም አሠራር፤
 የሕዝቡ አበዛዝ የገበያው መድመቅ፤
 ታይቶ እማይጠገብ እጅግ የሚደነቅ፤
 ያማረች ከተማ የጥበብ መዝገብ፤
 ጠንተው የቆሙባት ዐዋጅና ደንብ፤
 ውበቷን አድንቄ ስመለከታት፤
 እድሜው የጠና ሰው አግኝቼ ድንገት፤
 መች ነው የተሠራች? ብዬ ጠየቅሁት።
 እሱም መለሰልኝ በጣቱ አመልክቶ፤
 ይች ትልቅ ከተማ ከጥንትም አንሥቶ፤
 መልካ እየታደሰ ውበቷ እያበራ፤
 ይኖራል ዘለዓለም ሥልጣኗ እንደ ኩራ።
 ብዙ ትውልድ አልፎ ለትውልድ ደርሼ፤
 ደግሞ በዚያው መንገድ መጣሁ ተመልሼ።
 ከዚያች ከከተማ ጠፍቶ ምልክት፤
 አየሁ ከዚያ ቦታ ጫካ በቅሎበት።
 ሲተራመሱበት ሻርብ፤ ነብር፤ አንበሳ፤
 በያይነቱ አውሬ አእዋፍ እንስሳ፤
 ሁሉም በየቋንቋው ድምጹን እያሰማ፤
 ለጫካው ሲሰጡት የሚያስፈራ ግርማ፤
 የዛፉ አበዛዝ ያውሬው መበርከት፤
 እጅግ አስደናቂ ሆኖ አገኘሁት።
 ደኑን ተመልክቼ እያየሁ ስሄድ፤
 አገኘሁ ያገር ሰው ድንገት በመንገድ።
 ዛፍ እንጨቱ በቅሎ ጫካው የደመቀው፤
 ከመቼ ወዲህ ነው? ብዬ ብጠይቀው፤

ትክ ብሎ እያየ ጫካ ጫካውን፤
 እንዲህ መለሰልኝ እሱም ተራውን፤
 ይህን መጠየቅህ እንግዳ ነህ ለካ፤
 ጥድ የሚበቅልበት ግራርና ወርካ፤
 ጥንቱንም ደን ነው የዘላለም ጫካ።

አንዱ ስፍራ ሲለቅ አንዱ እየተተካ፤
 ሁሉም ርስቴ ነች እያለ ሲመካ፤
 ሞኝነት አድሮብን ሳናስበው እኛ፤
 ዓለም ስፈር ሆና ሕዝቡ መንገደኛ፤
 ትውልድ ፈሳሽ ውሃ መሬቷም ሻሮረት፤
 መሆኑን ዘንግቶ ይህ ሁሉ ፍጥረት፤
 ስትመለከቱት በሰልፍ ተገዙ፤
 ሁሉም በየተራው ያልፋል ተያይዞ።

(ክበደ ሚካኤል (1994 ዓ.ም.) የቀኔ ወበት። ሕ.ሕ.፣ ሚጋ አሳታሚ ድርጅት።)

መስመራዎች

ክፍል አንድ፡- አንብቦ መረዳት

፩. ግጥሙ ምንባቡን መሠረት በማድረግ ለሚከተሉት ጥያቄዎች በቃል መልስ ሰጡ።

1. አቶ ጊዜ በዓለም ላይ የኖረው ምን ሲያደርግ ነው?
2. ጊዜ፣ በረዘመው መንገዱ በፍጥነት ሲያልፍ ለመጀመሪያ ጊዜ ያጋጠመው ምንድን ነው?
3. “ይመስል ነበረ ንብ ያለበት ቀፎ” የተባለው ምንድን ነው?
4. አቶ ጊዜ በመንገዱ ያጋጠመው ባለብዙ ቤት ግቢ የማን ሆኖ ተገኘ?
5. በግጥሙ መጨረሻ አካባቢ “መሆኑን ዘንግቶ ይህ ሁሉ ፍጥረት” የሚል ስንኝ አለ። ፍጥረት ሁሉ የዘነጋው ምንድን ነው?

© MOE, FDR
Not to be republished

- 6. አቶ ጊዜ በየትውልዱ ሲመላለስ፣ በአንድ ስፍራ ላይ ያጋጠሙት አካባቢያዊ ለውጦች ስንት ዓይነት ናቸው? በዝርዝር ግለጹ።
- 7. በዕድሜው ጠና ያለ ሰው አግኝቶ የጠየቀውስ ያ ስፍራ ምን ሆኖ ስላየ ነበር?
- 8. አቶ ጊዜ ስለዚያ ስፍራ ከጠየቃቸው ሰዎች መካከል የሥራ ድርሻው የተገለጸው የትኛው ነው? ሥራውስ ምንድን ነው?
- 9. ስላጋጠሙት ልዩ ልዩ አካባቢያዊ ለውጦች አቶ ጊዜ ላነሳቸው ጥያቄዎች የተሰጡትን መልሶች አንድ የሚያደርጋቸው የጋራ ባህርይ ምንድን ነው?
- 10. የግጥሙ ዋና መልዕክት ምንድን ነው?

፪. የሚከተሉት ስንኞች በምንባብነት ከቀረበው ግጥም ውስጥ የተወሰዱ ናቸው። በየስንኞቹ ውስጥ የተሰመረባቸው ቃላት የያዙትን ዐውዳዊ ፍች ከገለጻችሁ በኋላ ተመሳሳይ ቃል ፈልጉላቸው።

- 1. ለፍጥረት ታዛቢ ሆኜ በመኖሪ
- 2. ያባት ያያቱ ርስት ያንድ ከበርቴ ነው
- 3. ርስቱም ዘላለም አለ ሳይነካ
- 4. ብሎ መለሰልኝ ኮርቶ እየተመካ
- 5. የለመለመበት አንድ ትልቅ ጨፌ
- 6. ዘላለም ለከብቶች ግጦሽ የሚገኝ
- 7. ከመስኩ ቦታ ላይ ከተማ ተሠርቶ
- 8. ጠንተው የቆሙባት ዐዋጅና ደንብ
- 9. ለጫካው ሲሰጡት የሚያስፈራ ግርማ
- 10. ትውልድ ፈሳሽ ውሃ መሬቷም ኝርረት

፫. የሚከተሉት ቃላት በግጥሙ ውስጥ ጠብቀው ወይም ሳልተው መነበባቸውን ስደታችሁ ከተናገራችሁ በኋላ፣ በግጥሙ ውስጥ ከሚነበቡበት በተቃራኒ ሲነበቡ በሚኖራቸው ፍች ዓረፍተነገር መስርቱባቸው።

1. ትልቅ ግቢ አይቼ ባለብዙ ቤት
2. ይመስል ነበረ ንብ ያለበት ቀፎ።
3. ሰው አገኘሁና አልኩት በል ወንድሜ
4. ያባት ያያቱ ርስት ያንድ ከበርቴ ነው
5. ርስቱም ዘላለም አለ ሳይነካ
6. አንድ እረኛ አገኘሁ ከብቶች ሣር ሲያበላ።
7. እንደዚህ ያለ ሣር የበቀለበት
8. እሱም ቁጭ እንዳለ ቀና ብሎ አይቶኝ
9. ይች ትልቅ ከተማ ከጥንትም አንሥቶ
10. በያይነቱ አውራ አእዋፍ እንስሳ፤

፬. እሳይ ከቀረበው ግጥም በተወሰዱት በሚከተሉት ስንኞች ውስጥ በተሰመረባቸው ተመሳሳይ/ተወራራሽ ቃላት መካከል ያለውን አንድነትና ልዩነት ከገለጻችሁ በኋላ፣ ገጣሚው ስምን ዓሳማ እንደተገለገሉባቸው አስረዱ።

ማስታወሻ

ገጣሚዎች ለሚገልጹት ሐሳብ አጽንዖት ለመስጠት ወይም ከቃላቱ ጠባብ የፍች ልዩነት አንዳች መልእክት ለማስገኘት ወይም ምጣኔውን ለመጠበቅና ዜማ ለመፍጠር ሲሉ ተቀራራቢ ፍች ያላቸውን ተመሳሳይ ቃላት፣ አንዳንድ ጊዜም አንድ ዓይነት ፍች ያላቸውን ተወራራሽ ቃላት አንድ ላይ በማሰለፍ ግጥም ይገጥማሉ።

1. እጅግ በረዘመው በራቀው መንገዴ
2. ቸኩዬ በፍጥነት ሳልፍ እንደልማዴ
3. መቼም አይቀርና አይቶ መመልከት

© MOE, FDIK
Not to be rep...

- 4. ደንቆኝ ስመለከት በጣም ተገርሜ
- 5. ብሎ መለሰልኝ ኩርቶ እየተመካ
- 6. መስኖውም ጠፋና ጨፌነቱ ቀርቶ
ከመስኩ ቦታ ላይ ከተማ ተሠርቶ
- 7. ጠንተው የቆሙባት ዐዋጅና ደንብ
- 8. መልካ እየታደሰ ውበቷ እያበራ
- 9. በያይነቱ አውሬ አዕዋፍ እንሰሳ፤
- 10. ጥንቱንም ደን ነው የዘላለም ጫካ::

ክፍል ሁለት:- መጻፍ

፩. የሚከተሉት ስንጥቶች በምንባብነት ከቀረበው ግጥም የተወሰዱ ናቸው። ስንጥቶች የደዘቡን ሐሳብ በራሳችሁ ዝርዝር አገላለጽ አስፋፍታችሁ ጻፉ።

- 1. እኔማ አቶ ጊዜ ከጥንት ገርምሬ
ለፍጥረት ታዛቢ ሆኜ በመኖሬ
- 2. ያማረች ከተማ የጥበብ መዝገብ
ጠንተው የቆሙባት ዐዋጅና ደንብ
- 3. መልካ እየደመቀ ውበቷ እያበራ
ይኖራል ዘላለም ሥልጣኗ እንደኩራ።
- 4. አንዱ ስፍራ ሲለቅ አንዱ እየተተካ
ሁሉም ርስቴ ነች እያለ ሲመካ
ሞኝነት አድርብን ሳናስበው እኛ
ዓለም ሰፈር ሆና ሕዝቡ መንገደኛ
ትውልድ ፈሳሽ ውሃ መሬቷም ሻረረት
መሆኑን ዘንግቶ ይህ ሁሉ ፍጥረት
ስትመለከቱት በሰልፍ ተገዞ
ሁሉም በየተራው ያልፋል ተያይዞ።

፪. የሚከተለውን ግጥም መልእክት የሚያብራራ አንድ የተማሳ አንቀጽ ጽፏችሁ ስክፍል ጓደኞቻችሁ አንብቡላቸው።

አንሸና ወዳቂ

ተዘርሮ አየሁት
ቀርቤ አነሳሁት
እሱ ግን ተከፋ
ቅስመ ተሰበረ
አብራው ባልወድቅ
ሳይፅናና ቀረ።

(በእውቀቱ ስዩም (1995 ዓ.ም.)። ኗሪ አልባ ገጾቻ፣ ገጽ 10)

፫. ከዚህ ቀጥሎ የቀረበውን ግጥም ደጋግማችሁ ካነበባችሁ በኋላ ወደስድ (ዝርዝር) ጽሑፍ ሰውጣችሁ በመጻፍ ስመምህራችሁ አሳዩ።

ተበላችሁ

‘የበላና የተማረ ወድቆ አይወድቅም
በርታ ተማር’ ብላችሁ
ያሳደጋችሁት ልጃችሁ
የብሂሉን ልክነት አረጋግጦ
ተምሮ ተምሮ ስልጣኑን ጨብጦ
‘ውለታ ይመልሳል፣ ሕዝብ ያገለግላል’
ብላችሁ እናንተ ምላሽ ስትጠብቁ
እውቀቱን መች አጣት አጅሬ ጥንቁቁ
ዞሮ የናንተኑ ሀብታችሁን ግጦ
የቀረውን ሸጦ
ቅርጥፍ አርጎ በላ የሀገር አደራ
ብላችሁት የለ አይወድቅም የበላ።

(ሚሮን ገትነት (1999 ዓ.ም.)። ዙረት፣ ገጽ 36)

፬. ከዚህ በላይ የቀረበውን ግጥም መልእክት በአንድ ዓረፍተነገር ገለጹ።

ክፍል ሦስት:- ማዳመጥ

፩. መምህራችሁ ከመምህራ መምሪያ ላይ እንደ ጊዜ ብቻ የሚደነቡላችሁን እንደ ግጥም በጽሞና እዳምጣችሁ ለሚከተሉት ጥያቄዎች ተገቢ መልስ ስጡ።

1. በግጥሙ ውስጥ አያቶች፣ አባቶች፣ ልጆች የተባሉት እነማን ናቸው?
2. አያቶች ምን ሲያደርጉ ኖሩ?
3. አባቶች ምን አድርገው አለፉ?
4. ልጆች ምን ማድረግን መረጡ?
5. የግጥሙ ዋና መልእክት ምንድን ነው?
6. በግጥሙ ውስጥ በተደጋጋሚ የተገለጸው ጎጆ ምንን ወክሎ የገባ ነው?

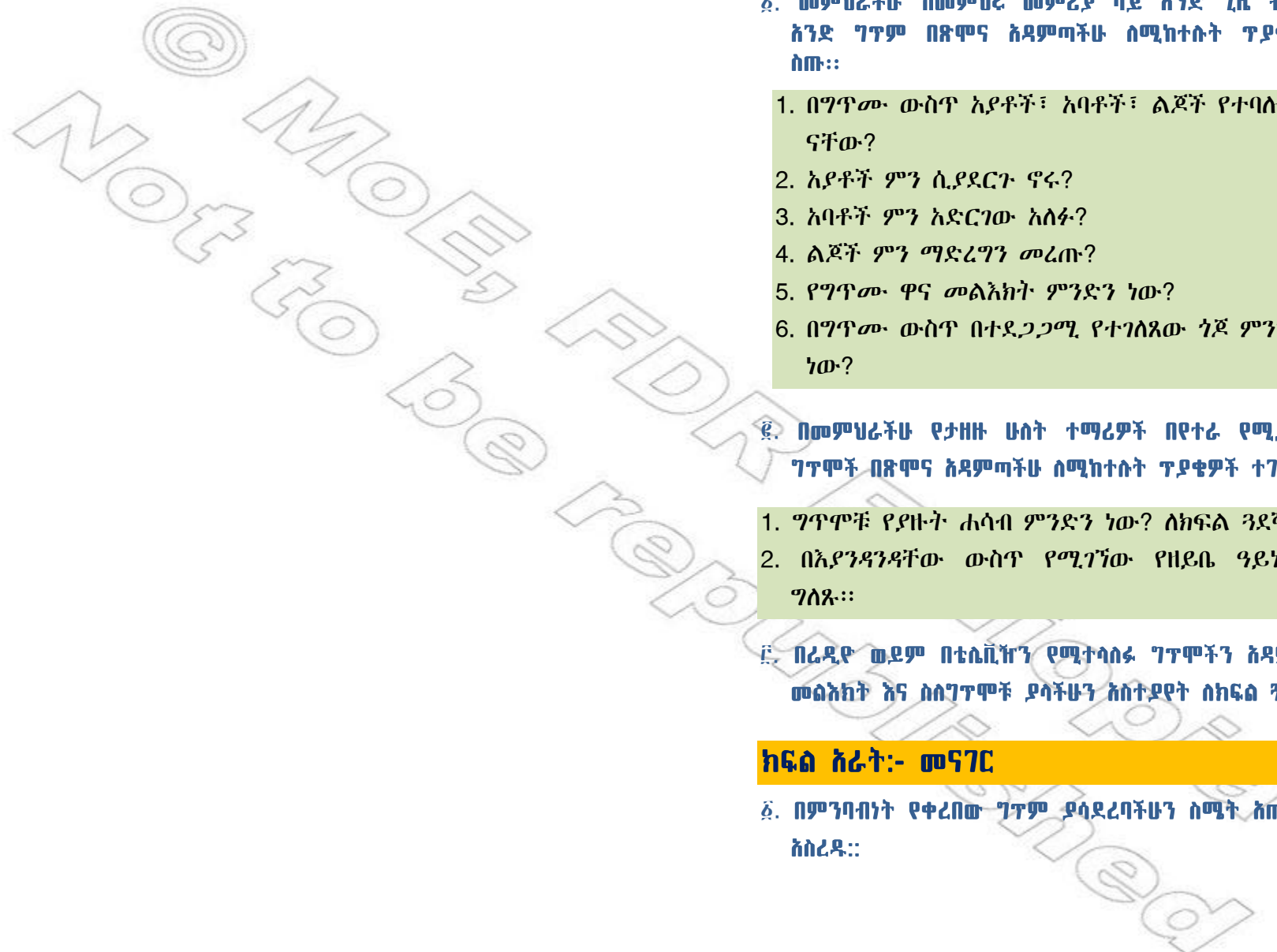
፪. በመምህራችሁ የታዘዙ ሁለት ተማሪዎች በየተራ የሚያቀርቡላችሁን አፋዊ ግጥሞች በጽሞና እዳምጣችሁ ለሚከተሉት ጥያቄዎች ተገቢ መልስ ስጡ።

1. ግጥሞቹ የያዙት ሐሳብ ምንድን ነው? ለክፍል ጓደኞቻችሁ አስረዱ።
2. በእያንዳንዳቸው ውስጥ የሚገኘው የዘይቤ ዓይነት ምን እንደሆነ ግለጹ።

፫. በራዲዮ ወይም በቴሌቪዥን የሚተላለፉ ግጥሞችን እዳምጣችሁ የግጥሞችን መልእክት እና ስለግጥሞቹ ያላችሁን አስተያየት ለክፍል ጓደኞቻችሁ ግለጹ።

ክፍል አራት:- መናገር

፩. በምንባብነት የቀረበው ግጥም ያሳደረባችሁን ስሜት አጠር አድርጋችሁ በቃል አስረዱ።

፪. በመምህራችሁ አስተናባሪነት እንደየፍላጎታችሁ በሁለት ቡድን ተመዳድባችሁ፤ ስለግጥም ባህሪና አፈጣጠር ከተሰነዘሩት ከሚከተሉት ሁለት ሐሳቦች መካከል አንዱን መርጧችሁ በመደገፍ በሥነሥርዓት ተከራክሩ።

1. ግጥም ከልቦለድ የበለጠ አንባቢን ይስባል።
2. ግጥም መጻፍ፥ ማንኛውም ሰው ሊሞክረው የሚችል ቀላል ተግባር ነው።

ክፍል አምስት፡- ሥነልቦና

፩. በምሳሌው መሠረት ከሚከተሉት ገሶች ውልድ ስም (በቀድሞ አጠራሩ ፕሬዘር) አውጡ።

ምሳሌ፡- ‘ካደ’ ከሚለው ‘ክህደት’፣ ‘ጋለበ’ ከሚለው ደግሞ ‘ግልበያ’ ይመሠረታል።

1. ባለገ	6. መስከረ
2. ገመተ	7. ጎበጠ
3. ገረጣ	8. ጎለመሰ
4. ገነዘ	9. ቀረደደ
5. ዘረዘረ	10. መነተፈ

፪. ከዚህ በታች የቀረቡት ዓረፍተነገሮች ሰዋሰዋዊ ስህተት ያለባቸው ናቸው። ሰዋሰዋዊ ስህተቱ የምን እንደሆነ ከተናገራችሁ በኋላ ዓረፍተነገሮቹን አቃንታችሁ እንደገና ጻፏቸው።

1. ለተማሪዎች ከሚያስፈልጋቸው ነገሮች አንዱ ንጽህናው የተጠበቀ የመማሪያ ክፍል ነው።
2. የኅብረት ሥራ ማኅበራት መስፋፋት ለሕብረተሰቡ የሚሰጡት ጥቅም ከፍተኛ ነው።
3. ትዳር ለመመሥረት መጠናናት አያስፈልግም የሚል ሁሉ ለራሳቸው ሳያውቁ ሌላውን የሚመክሩ ናቸው።

© Moe, FDR, Not to be republished

- 4. መምህራን ለግድቡ ማሠሪያ ያዋጡትን የገንዘብ ድጋፍ ቦንድ እንዲገዛበት ተወሰነ።
- 5. የጥላሁን ገሠሠ እና የማይክል ጃክሰን ተከታትሎ መሞት በሙዚቃው ዘርፍ ላይ ትልቅ ጉዳት እንደሚያስከትሉ የታወቀ ነው።
- 6. ፀሐይን ከጨረቃ የበለጠች ጠቃሚ የሚያደርጋት ፀሐይ የራሱን ብርሃን የሚፈጥር መሆኗ ነው።
- 7. የሀገራችን ሯጮች ብዙ ልምምድ ስለሚያደርጉና ራሳቸውን ከአጉል ሱስ በመጠበቃቸው ሁልጊዜ ውጤታማ ይሆናሉ።
- 8. ደራስያን የሚፈጥሯት ኪነት ለሕብረተሰቡ ትልቅ ጥቅም እንደሚሰጥ ማንም አይክድም።
- 9. ቋንቋን በሥነጽሑፋዊ ሥራዎች አማካይነት መማር የሚኖራቸው ጥቅም ተወዳዳሪ የለውም።
- 10. የሚቀጥለው ዓመት የከፍተኛ ትምህርት ተቋማት መግቢያ ፈተና ከዘንድሮው ፈተና ከብዶ እንደነበር መገመት ይቻላል።

ክፍል ስድስት:- ሥነጽሑፍ

፩. “ዓለምና ጊዜ” በተባለው ግጥም ውስጥ ሁለት ስንኞች ተደጋገመው ተጽፈዋል።

- ሀ) እነዚህ ስንኞች የትኞቹ ናቸው?
- ለ) በግጥሙ ውስጥ ያላቸው አገልግሎትስ ምንድን ነው?
- ሐ) በዘፈን ግጥም እንደዚህ ለሚደጋገሙ አውራ ስንኞች የሚሰጠው ስም ምን ይባላል?

፪. “ዓለምና ጊዜ” የተባለው ግጥም ሰውኛ ዘደቤን እንዴት ተገልግሎታል? ምን ማስረጃ አላችሁ?

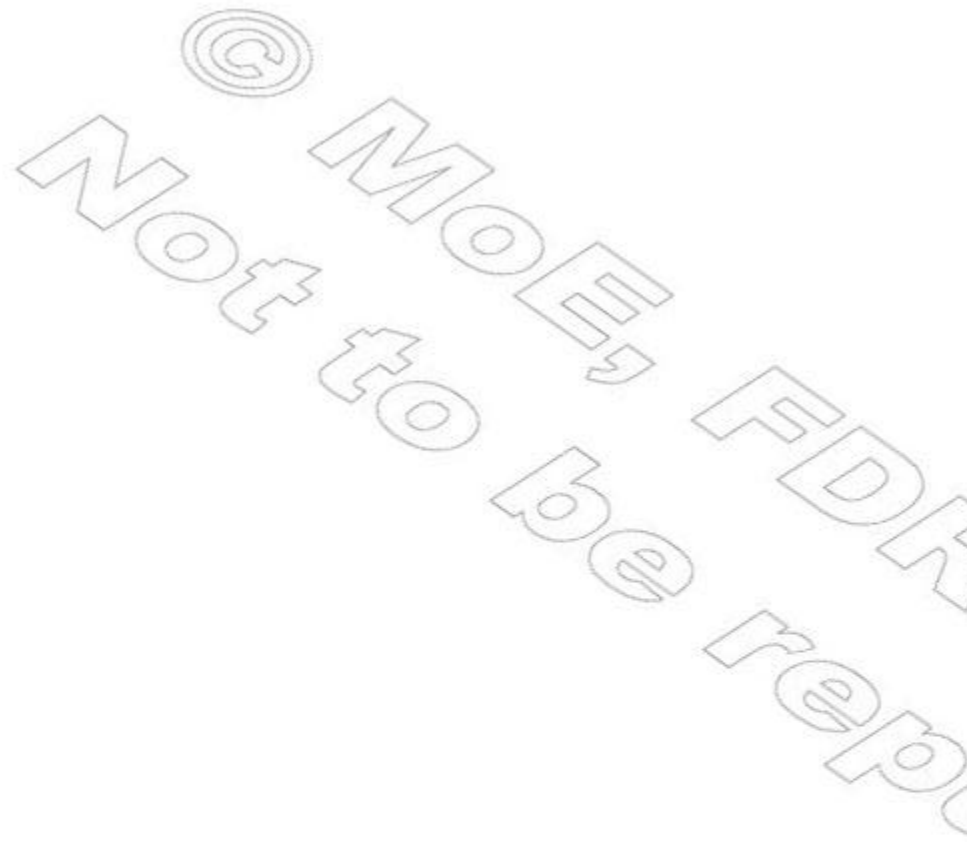
፫. በአንዳንድ ሐደስያን አገላለጽ “ሥነግጥም የህይወት ሒስ ነው” ይባላል። “ዓለምና ጊዜ” የተሰኘው ግጥም “ሥነግጥም የህይወት ሒስ ነው” የሚለውን አባባል የሚደረጋገጥ ይመስላችኋል? ደረጋገጣል የምትሉ ከሆነ ህይወታችንን እንዴት እንደሚተኝ አስረዱ።

ሥነ ግጥም

ሥነ ግጥም፣ በደምሳሳ አገላለጽ፣ የግጥም አጻጻፍ ጥበብ ማለት ነው። በሌላ አገላለጽ፣ ግጥምን እውን ለማድረግ የሚኖረውን ሥንክናዊ የአበጃጀት ተግባርና የግጥምን ምልዐተ ተፈጥሮ የሚያካትት የሥነጽሑፍ ዘርፍ ነው። ሥነ ግጥም የጥበቡ መጠሪያ ነው።

ግጥም ደግሞ የጥበቡ ውጤት መጠሪያ ነው። ማለትም በስንኞች የሚመጠን፣ ምትና ዜማ ያለው፣ ቤት የሚመታ፣ በዚህም ከስድ ጽሑፍ የሚለይ፣ መልእክትን ለዛ፣ እምቅነትና ክረት ባለው መልክ ለመግለጽ ወይም ለማስተላለፍ የሚያስችል ኪናዊ የሐሳብና የስሜት መግለጫ ነው። ከስድ ጽሑፍ በተለየ ዓይን የሚታይበትና የሚመረጥበትም ምክንያት፣ ገጣሚው ደበበ ሰይፉ እንዳለው፣ “አንዳች ስሜትንና ሐሳብን፣ ማለትም ትርጉም አዘል ሰብአዊ ገጠመኝን ክረትና ኃይል፣ ፍላጎትና ቅርበት ባለው መንገድ የመግለጽና የማስተላለፍ” ብርቱ አቅም ያለው መሆኑ ነው።

ስለዚህ “ግጥም” እና “ሥነ ግጥም” የሚሉትን እሳቤዎች ማምታታት አይገባም። ብዙ ሰዎች ግን ይህን ልዩነት በጽሞና መርምረው የተረዱት አይመስሉም። መድረክ ላይ ወጥተው አንድ ግጥም ሊያነቡ ሲዘጋጁ “አንድ ሥነ ግጥም ላነብላችሁ ነው” ማለት ይቀናቸዋል። ይህ የተሳሳተ መሆኑን ለማስረገጥ በባህላችን በስፋት የሚታወቅ አንድ ሞያ በምሳሌነት መጥቀስ ይቻላል። “ሽመና” በልዩ ልዩ የጥበቡ መሣሪያዎች መገልገልን የሚጠይቅና የተወሰኑ የክንውን ደረጃዎች ያሉት ሞያ ነው። በዚህ ሞያ ባለቤቶች የሚመረተው ጥሬ ነገር ሽማ ይባላል። ታዲያ “ሽማ ሠራሁ፣ ሽማ ለበስኩ” እንጂ “ሽመና ሠራሁ፣ ሽመና ለበስኩ” እንደማይባል ሁሉ “ግጥም ጻፍኩ፣ ግጥም አነበብኩ” እንጂ “ሥነ ግጥም ጻፍኩ፣ ሥነ ግጥም አነበብኩ” ማለት እንደማይገባ መረዳት ያሻል።

© MOE, FDI
Not to be rep

ግጥም ራሱን የቻለ አንድ ሥነጽሑፋዊ ቅርጽ ነው። ማለትም ገጣሚ ሰሎሞን ዴሬሳ እንዳለው፣ “ግጥም ቅርጽ አለው፤ እንደእብነበረድ የሚዳሰስም ባይሆን። ባጭሩ የስንኞች መገናኘት፣ የድምጽ ስልት፣ አወራረድ፣ ከቃላቱ የሚፍለቀሉቁት ሥዕሎች አመጣጥ፣ ወረቀት ላይ ታትሞ የሚታየው የየግጥሙ ጠቅላላ ቅርጽ፣ የመስመሮች እጥረት የሚያስከትለው ጥድፊያ ወይም ተጎታኝነት፣ የስሜት፣ የሐሳብና የዜማ መወሰን፣...” ሁሉ አንድ ቅርጽ ነው። ይህን ቅርጽ የሚፈጥረው ወይም ግጥምን እንደአንድ ራሱን የቻለ ሥነክናዊ ቅርጽ በምልዐት የሚያስገኘው በፈጠራ ሥራነቱ የሚኖሩት የተለያዩ አላባዎያኑ እና ባህርያቱ የጠበቀ ጽምረት ነው። ቀደም ሲል እንደተወሰነው ደግሞ ግጥምን ከሌሎች ሥነጽሑፋዊ ሥራዎች የተለየ የሚያደርጉት ምጣኔውና ምቱ ናቸው።

ምትና ምጣኔ እጅግ የጠበቀ ትስስር ያላቸው የግጥም አላባዎች ናቸው። በሥነግጥም ምት የምንለው፣ እንደልብ ትርታ ተደጋግመው በሚሰሙና በአንድ ትንፋሽ በሚነበቡ የቃላት ስብስቦች መሀል ያለውን የተወሰነ የጊዜ መጠን መጠበቂያ ስልት ነው። የግጥም ምት የሚመነጨው ሌሎቹ የምልዐቱ ማስገኛ ክፍሎች ከሚኖራቸው ምጣኔ ነው። ስለዚህ ምጣኔ በተፈጥሯዊ ቅንብርና በሥርዓታዊ ትስስር ግጥምን ህልው የሚያደርጉት ልዩ ልዩ ምልዐት ማስገኛ አላባዎች መጠን የሚወሰንበት ልኬታ ነው። እነዚህ አላባዎች ስንኝ፣ ሐረግ፣ ቤት፣ ቤት መምቻ፣ ቤት መድፊያ፣ ቀለም፣ ምት፣ ምጣኔ፣ ዜማ፣ አርኬ፣ እና አንን ናቸው ማለት ይቻላል።

(ብርሃኑ ገበየሁ (1999 ዓ.ም.)። የአማርኛ ሥነግጥም።)

፬. የሚከተለው ግጥም በተምሳሌት ዘይቤ የተጻፈ ነው። ግጥሙን ደጋግማችሁ ካነበባችሁ በኋላ፣ ምን በምን ተወክሎ እንደቀረበ ስክፍል ንደኛቻችሁ አስረዱ። ለምትገልጹት ወክልና ከግጥሙ ውስጥ የተወሰደ ተጨባጭ ማስረጃ ማቅረብ ያስፈልጋችኋል።

© MOE, FDIK
Not to be rep...

ብቻ መገኘት

እንደናፋቂ ህጻን እናቱን እንዳየ
በደስታ ሐዘን እንደተሰቃየ፣
እንባውን እንዲያዘንብ ለሐሴቱ መቅድም
ዐይንሽን ባየሁኝ እንባዬን ባፈስም፤
ወይም
ታውሮ እንደኖረ እንደአንድ ጎበዝ
በድንገት ብልጭታ እንዲደነዝዝ
በጨለማ ቤቱ አንቺ ጮራይቱ
ዘው በማለትሽ ቢጠፋኝ ብልሃቱ፤
እንባውም ይደርቃል
ብልሃቱም ይገኛል፤
የወጣሽው ፀሐይ ጽልመቱ ሲሸሽ
ብቻ መገኘትሽ
ብቻ መኖርሽ።

(ደበበ ሰይፉ (1980 ዓ.ም.)። የብርሃን ፍቅር። ክ.አ.፣ ኩራዝ አሳታሚ ድርጅት፣ ገጽ 61።)

፭. በሚከተለው የግጥም ቅንጣቢ ውስጥ የሚገኙት ስንኞች በምጽት ዘይቤ የተጻፉ ናቸው ማለት ይቻላል። ስንኞቹን በእርጋታ አንብባችሁ ምጽትነቱ እምነ ሳይ እንደሆነ አስረዱ።

ሰው ለምን ያማዋል?
ባህል አፍራሽ ብሎ ይህን ጆሊ ጆኒ

© MOE, FDI
Not to be rep

ቅጠል በልቶ እሚውል
 ዕዕ አሽቶ እሚያድር እሱ እንደሁ መናኒ
 አባ ሆይ ተብዬ
 ልከበር አላለ አልተመጸደቀ
 ‘ስምዓኒ’ እያለ
 ጧት ማታ በስግደት ቅስሙ እየደቀቀ
 ወገቡ እያለቀ።

(ደበበ ሰይፉ (1980 ዓ.ም.)። የብርሃን ፍቅር። ክ.አ.፣ ኩራዝ አሳታሚ ደርጅት፣ ገጽ 92።)

ጁ. በሚከተለው የግጥም ቅንጫቤ ውስጥ ያሉት ስንጥቶች ደግሞ ጠቃሽ (ንቡር ጠቃሽ) ዘይቤ የሚገኝባቸው ናቸው። ስንጥቶቹን በጽሞና አንብቡና ምን ምንን ከምን ከምን እንደጠቀሱ በመገለጽ የመጥቀሱን ፋይዳ ሰክፍል ንደኛቻችሁ አስረዱ።

ምክንያቱን ይሻል ለሚታየው ሁሉ፤
 እንዲያው፤ ለግብር ይውጣ፤ ለወጉ ላመሉ።
 ሶቅራጥስ አፍላጦን ሙሴና ዳዊት፤
 ያለም ፈላስፋዎች ያለም ነብያት፤
 የትናንቶቹና የትናንቱ በስቲያ
 የዚያ የዚህ ወዲያ . . . ወዲያ . . . ወዲያ፤ ወዲያ!
 ልቤ ተስፋን ቆርጧል እናንተን አይቼ።
 ግና ሁሉ ሲሞት ልብ ይሞታል መቼ?
 ስሕተት ነው መሰለኝ ሰበቡን መሻት
 “ለምንድነው” ማለት “ለምን ምክንያት”
 ለምንድነው አንበል?
 “ለ”ን እንግደፋት?

(መንገሥቱ ሰማ (1952 ዓ.ም.)። የግጥም ገባዲ። ክ.አ.፣ ብ.ሰ.ማ/ቤት፣ ገጽ 11-12።)

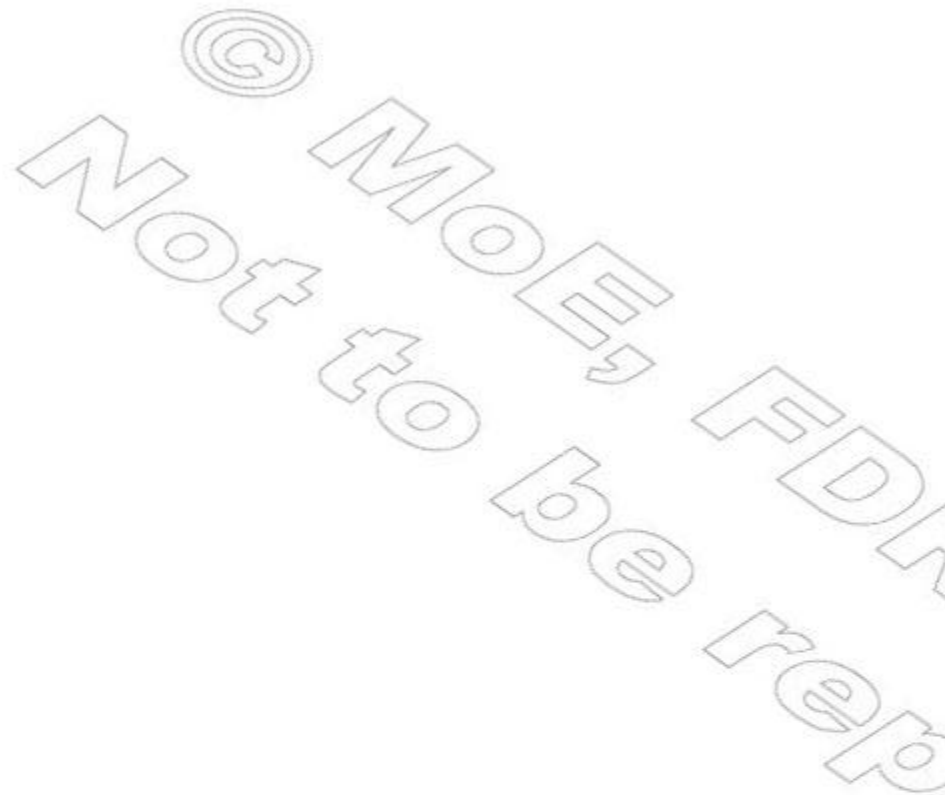
ጠቃሽ ዘይቤ

ከዚህ ቀደም ባሉት የክፍል ደረጃዎች አነጻጻሪ፣ ለዋጭ፣ ግነት፣ ሰውኛ፣ ተምሳሌት፣ ምጸት፣ አያዎ ስለመሳሰሉ የዘይቤ ዓይነቶች ተምራችኋል። አሁን ደግሞ ስለጠቃሽ ዘይቤ የሚከተለውን አጭር ማብራሪያ አንብባችሁ ለመረዳት ሞክሩ።

በሥነጽሁፍ ወይም በታሪክ ውስጥ ታዋቂ የሆኑ ሰዎችን፣ ሁነቶችን ወይም ነገሮችን፣ የሚጠራ፣ የሚያነሳ ወይም የሚጠቅስ የዘይቤ ዓይነት ነው። ጠቃሽ በቃላት የዝምድና አካሄድ ፍችን የማሸጋገር ስልት ነው። አንድ ቃል ከዘወትሩ ፍችው በተለየ ሁኔታ የሚያስታውሰው አንድ ሐሳብ፣ ድርጊት ወይም ታሪክ። በሌላ አባባል፣ ጠቃሽ ቃላት ከቀጥተኛና መደበኛ ፍቻቸው በስተጀርባ አዝለውት የሚኖሩት የታሪክና የባህል ቅሪት (ክምችት) ነው። ገጣምያን ጠቃሽ ዘይቤን መልክአምድራዊ አካባቢና ከተወሰነ የዘመን ድንበር ለማዘለል፣ በሌላ ቃልም ሁለንተናዊ ፍች ለመሻት ነው። ጠቃሽ ዘይቤ አቀራረቡ ኢርቱዕ ሲሆን፣ ገጣሚውና አንባቢው ስለተጠቃሹ ነገር በጋራ የሚያውቁት ነገር እንዳለ በመገመት የሚደረግ የንግግር ስልት ነው።

ታሪክ ጠቃሽ በታሪክ ሰነዶችና በቃል ታሪክ የታወቁ ሰብእናዎችን፣ ድርጊቶችንና ቦታዎችን፣ በርዕስ ጉዳይነት ሳይሆን ስለአንድ ሌላ ጉዳይ ጣልቃ አስገብቶ በማምጣት፣ ሐሳብን የማግዘፍ፣ የማስፋትና ከታሪክ የማዛመድ ብልህነት ነው።...

ሥነጽሁፍ ጠቃሽ እንደታሪካዊ ሁነቶች ሁሉ ገጣሚው ሐሳቡን ለማግዘፍ በታላላቅና ታዋቂ ደራስያን ሥራዎች፣ በተረት ወይም በአፈታሪክ የሚገኙ ገጸባህርያትን፣ ድርጊቶችንና ትዕይንቶችን ሊያጣቅስ ይችላል።...

ቅዱሳት መጻሕፍት፣ መጽሐፍ ቅዱስ፣ ቅዱስ ቁርዓን እንዲሁም ሌሎቹ ልዩ ልዩ ሃይማኖቶች የሚመሩባቸው መጻሕፍት፣ ከሃይማኖታዊና መንፈሳዊ ፋይዳቸው በተጨማሪ ታላላቅ የእውቀት ምንጮች መሆናቸው የተረጋገጠ እውነት ነው። እያንዳንዳቸውም አማኞቻቸው እንደ ህይወት መመሪያ የሚከተሏቸው፣ በታላቅ አክብሮት የሚመለከቷቸው ሰብዕናዎች የሚገኙባቸው ሁነቶችና ትረካዎች አሏቸው። ... መጽሐፍ ቅዱስ ጠቃሽ [ከእንደነዚህ ዓይነት ቅዱሳት መጻሕፍትና ከሃይማኖታዊ ጽሑፎች] ሰዎችን፣ ሁኔታዎችን፣ ድርጊቶችን፣ ትረካዎችን፣ አባባሎችን፣ ወዘተ. የሚጠቅስ ዘይቤ ነው።

(ብርሃኑ ገበየሁ (1999 ዓ.ም)። የአማርኛ ሥነግጥም። ገጽ 138-145)

፯. የሚከተሉትን ቅኔዎች ሕብረቃፊ ከሰዎችህ በኋላ ቀጥተኛ ፍቻቸውን (ሰውን) እና ምስጢራዊ ፍቻቸውን (ወርቁን) ጽፏችሁ ስመምህራችሁ አሳዩ።

1. ሸማማ ሁል ጊዜ እለብስ የለም ወይ፣ ብርቅ መስሎ ታየኝ ጥበብ ለብሰው ባይ።
2. አጠገቤ ሆኖ ሲጠይቀኝ ወሬ፣ አላቅም ብዬ ነው አለመናገራ።
3. ዘንፋላ ፀጉሯን ሳይ ወንድሟ ቢያየኝ፣ ላጫት ላጫት አልኩት የምለው ጠፍቶኝ።
4. አሞራ አይደለሁ ሳቢሳ፣ ላባይ ለጣና የምሳሳ፣ ከባሕሩ ቆሜ ቢያየኝ፣ እኔን ደሴት አለኝ።
5. ማነው ይህን መጽሐፍ ሳያትም የቀረ፣ መምህሩስ የሚሉት አትሙት ነበረ።
6. ሰው ሁሉ አብዝቶ ይጠጣል በጣም እኔስ ምንም ብሆን ከልኬ አላልፍም።

© MOE, FDR Ethiopia
Not to be republished

- 7. መቼ ነው ኮረንቲ ሐኪም የሆነው፣ የያንዳንዱን ሰው ደም የሚመጥነው።
- 8. ሚስቴ በያይነቱ ቁርሴን ስትሰጠኝ፣ ቅንጨዋ ናት ለኔ የምትጥመኝ።
- 9. የሠራውን ሠርቶ አበጀሁ ቢላችሁ፣ ይህን ባለ ጊዜ ምን ትሉታላችሁ።
- 10. መስተዋት አልገዛ እጄ ባዶ ነው፣ በሰው መስተዋት ነው ፊቴን የማየው።

፰. በዚህ ምእራፍ ውስጥ ካየናቸው የዘደቤ ዓይነቶች መካከል አንዱ ወይም ሌላው የሚገኝበት አጭር ግጥም ጽፏችሁ ስመምህራችሁ አሳዩና የተሻለ ነው ተብሎ ሲመረጥላችሁ ሰክፍል ንደኛቻችሁ አንብቡላችሁ።

የምዕራፍ ማጠቃለያ

በዚህ ምዕራፍ ሥር ስለሥነግጥም ምንነትና ባህርያት አውቃችኋል። ስለዘይቤ ምንነትና ዓይነቶች፣ እንዲሁም ዘይቤ በሥነግጥም ውስጥ ስላለው ሚና ተረድታችኋል። ግጥምን ወደስድ ጽሑፍ ለውጦ ስለመጻፍ እና የግጥምን መልእክት በራስ አባባል ስለመግለጽ አውቃችሁ በቂ ልምምድ አድርጋችኋል። በመጥበቅና በመላላት የፍች ልዩነት የሚያመጡ ቃላትን ባህርይ አውቃችኋል። ከዚህም ሌላ፣ የግጥሞችን መልእክት በራሳችሁ አባባል ገልጻችኋል። አጭር ግጥም ጽፋችኋል። ስለቅኔ አፈታት ብልሃቶች ተረድታችሁም ቅኔ አፈታትን ተለማም ዳችኋል።

የክለሳ ጥያቄዎች

1. ሥነግጥም ከሌሎች የሥነጽሑፍ ዘርፎች የበለጠ ስሜታችንን የሚስበው በምን ምክንያት ነው?
2. ዘይቤ በሥነግጥም ውስጥ ምን ዓይነት አገልግሎት ይሰጣል?
3. ሦስቱ የጠቃሽ ዘይቤ ዓይነቶች ልዩነት ምንድን ነው?
3. በመጥበቅና በመላላት የፍች ለውጥ የሚያመጡ ቃላት ከአማራጭና ፍካሬያዊ ፍች ጋር ያላቸው ግንኙነት ምንድን ነው?
4. ከምዕራፉ ምን አዲስ እውቀት ገበያችሁ?

© MOE, FDR, Not to be republished

የግንዛቤ ማመሳከሪያ ቅጽ

፩. ከዚህ በታች በምዕራፍ ሰባት የቀረበውን ትምህርት ምን ያህል እንደተረዳችሁ የምታመሳክሩበት ሰንጠረዥ ቀርቧል። በዚህ መሠረት በእያንዳንዱ የማመሳከሪያ ነጥብ ትይዩ ስለመረዳታችሁ እርግጠኛ ከሆናችሁ የ (✓)፣ እርግጠኛ ካልሆናችሁ የ(?)፣ መሉ ስመሉ ካልተረዳችሁ ደግሞ የ(X) ምልክት በማድረግ ሰንጠረዥን አሟሉ።

© MOE, FDIK
Not to be rep...

ተ.ቁ	የማመሳከሪያ ነጥቦች	(✓)	(?)	(X)
1	የሥነግጥምን ምንነት በቃልና በጽሑፍ ማስረዳት እችላለሁ።			
2	በግጥም ውስጥ ቃላት የሚኖራቸውን ዐውዳዊ ፍች ሰይጅ አሳድላለሁ።			
3	በድምጾች መጥበቅና መሳሳት ምክንያት የሚፈጠሩ የፍች ስውዞችን ሰይጅ አስረዳለሁ።			
4	ከመገናኛ ብዙሃን ልዩ ልዩ የሥነጽሑፍ ሥራዎችን አዳምጬ አረዳለሁ።			
5	የልዩ ልዩ ግጥሞችን መልክክት በራሴ እገላለጽ በቃልና በጽሑፍ አስረዳለሁ።			
6	የዘይቤዎችን ምንነት አብራራለሁ።			
7	ከግጥም ውስጥ የዘይቤ ዓይነቶችን ሰይጅ ማውጣት እችላለሁ።			
8	የቅኔዎችን ምስጢር ፈትጆ አሳድላለሁ።			
9	አጭር ግጥም እጽፋለሁ።			

፪. ከዚህ በላይ በሰንጠረዥ የ (?) እና የ(X) ምልክት ያደረጋችሁባቸውን ነጥቦች በሚገባ እስክትረዱቸው ድረስ፣ የምእራፉን ትምህርት ደጋግማችሁ ከልሱ።